

גליון באר הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

נצו"י (סליחות)

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון באר האמונה
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישורים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2024

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת נצבים - וילך - סליחות

אמונה ובטחון

פני ביום ההוא - כי אתה עמדי גם בשעת ההסתר ד

תשובה

פרשת התשובה - ושבתי עד ה' אלוֹקִיךָ ו

ימי הסליחות והכנה לר"ה

זוחלים ורועדים - רוממות ימי הסליחות ובפרט יום א' דסליחות..... ח

לך ה' הצדקה - הוא בורא עולם ואדון הכל כיצד חטאנו לפניו..... י

תמכתי יתידותי בשלוש עשרה תיבות - סגולת אמירת י"ג מידות של רחמים..... יא

ועד אחרית שנה - לנצל את הימים הללו בטוב כהכנה לר"ה..... יב

ימי עבודה והכנעה - כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי..... יז

ספח"ק בת עין

השפעת י"ג מידות רחמים ע"י האמונה שגם הדין הוא חסד גמור דק באתכסיא

ולהבין זה על דרך המוסר על פי דאיתא בזוה"ק (זח"א ד.) עמא די חשוכא מהפכין לנהורא כו', דהנה עיקר שעשוע דקוב"ה בצדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים, היינו, שבכל בחינת דינים רואין ומסתכלין בחינת חסדי השם יתברך, שמאמינים בה' כי חפץ חסד הוא, ומה ששולח על אדם איזה צרה רחמנא ליצולן הוא בחינת חסד כדי שיפושש במעשיו. בין כשיש לאדם איזה יסורים בגשמיות, או ברוחניות שרואה שאין עבודתו שלמה, הכל הוא לטובתו כדי להעלותו לתשובה עלאה יותר. כי גם בחינת דינין בחינת גבורה בחינת שמאל נכלל בו בחינת חסד, כדאיתא בזוה"ק (ח"ב קסז.) יהי אור דא ימינא, ויהי אור דא שמאלא. שגם בחינת שמאל בחינת גבורה נקרא בחינת אור בחינת חסד, אלא שבחינת חסד שבו הוא מכוסה. ולכן בתיבת שמאל נכלל שם א"ל בחינת חסד.

וזהו רצון הבורא ברוך הוא, שיבין כל זה, ושיאמין באמונה שלמה שהוא בחינת חסד, ובוה מעלה בחינת הדין ונתהפך לבחינת חסד, כדאיתא בזוה"ק (ח"ב קסז.) על פסוק (ויקרא ט כב) וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וגו' ידו כתיב, דבעי לארמא ימינא על שמאלא, פירוש, שצריך האדם להרים ולהגביר בחינת חסד בחינת ימין על בחינת שמאלא בחינת דין, לומר שכל עיקר היסורים הוא בחינת חסד כנ"ל. ובוה נתהפך מצרה לחסד.

... וזהו מאמר חז"ל (ר"ה יז:) על פסוק (שמות לד ו) ויעבור ה' על פניו יקרא וגו' - מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור וכו', פירוש, ויעב"ר גימטריא חס"ד גבור"ה (288), ומכאן למדו שהקב"ה נתעטף, היינו שנתעטף ונתלבש בחינת חסד בבחינת גבורה, ועל ידי שהאדם מבין ומאמין בזה ומעלה בחינת גבורה כנ"ל, ממשיך על עצמו י"ג מידות הרחמים, ונגאל מבחינת גבורה כנ"ל.

(בת עין, ריש פרשת תזריע)

פרשת נצבים - וילך - סליחות

עדיין לא פסקה מעליו מידת הדין, ומדוע 'ואנכי הסתר אסתיר'. וביאר הרה"ק הרבי ר' בונים מפשיסחא זי"ע (תורת שמחה אות קפ), כי זה שיאמרו 'על כי אלוקי בקרבי' נחשב לעוון. כי לעולם הקב"ה אינו 'עוזב' את בני ישראל, 'כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב' (תהילים צד יד), לכן גם בשעת 'חרון אף' כשמוצאים אותו צרות רבות ורעות חלילה לו לומר 'עזבני ה' וה' שכחני', ואם יאמר כן הא גופא נחשב לחטא, ועל כן 'ואנכי הסתר אסתיר פני', עד שידע ויכיר שהקב"ה נמצא אתו בכל מצב.

ובכך דרש הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פורים ד"ה אסתיר) את לשון הכתוב ואנכי הסתר אסתיר - פני ביום ההוא, כלומר, שגם כשה'הסתר' כפול ומכופל עדיין פני

פני ביום ההוא - כי אתה עמדי גם בשעת ההסתר מללי חיות מצינו בפרשתך, ומתוך צרה המציאו לנו חכמינו ורבותינו פדות ורווחה, וגילו לנו בפסוקי התורה כי הוא אלוקינו הוא אבינו, הוא היטיב הוא מיטיב הוא יטיב לנו, ומעולם ועד עולם לא יעזבנו ולא יטושנו, וגם כשנראה לנו שהסתיר פניו מאתנו, ומתנהג עמנו ח"ו במידת הדין, אינו אלא טובה וברכה מוסתרת תחת ההסתרה הלזו, וכך כתיב בפרשתך (וילך לא יז-יח), וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, והקשו הראשונים, שאם אכן הוא יודע שכל צרותיו הם בעבור שאין אלוקיו בקרבו, נמצא שהוא מכיר בחטאו, א"כ, מדוע

א. וכעניין הזה פירש הגה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע (פר' אחרי) במה שאומרים ומתוודים ביום הכיפורים 'על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב', שכפשוטו היינו בשגעון ובדרך שטות, וכמו שנאמר בפרשת התוכחה (לעיל כח כח) ומה מקום לווידי ע"ז, והמהרי"ל מבאר דהיינו שמחשב, שהולך ומתרעם ח"ו על מידותיו של הקב"ה, ועל כך צריך להתוודות ולחזור ממחשבתו הרעה.

סיפר לנו אברך חשוב ת"ח מופלג וירא"ש מרבים, זה לי רבות בשנים שהנני לומד בכולל 'חצות' בקבר רחל (מחצות ליל עד אחרי תפילת שחרית כוונתיקון). לפני זמן מה באתי ברכבי לקבר רחל בחצות הלילה כדי ללמוד כהרגלי, והנה הממונה על השער הראשי מנע בעדי מלהכנס, באומרו שאין רשות כניסה לקבר רחל, שאלתי אותו, ולמשך כמה זמן חל האיסור, אמר לי השומר כל הלילה. בלית ברירה פניתי לאחורי וחזרתי לביתי.

ויהי בבואי לביתי מצאתי את בתי שהיתה אז כלה לקראת נישואיה איך שפניה התנפחו ואבדה נשימתה (מחמת איזה מאכל שאכלה מבלי דעת שהיא רגישה אליו), ובשום פנים ואופן לא הצליחה לנשום... וכבר עמדה על שערי מ... ל"ע. מיד הזעקתי את אנשי ההצלה והם החישוה לבית החולים, שם הצילו אותה ב"ה וב"ש.

ויהי ממחרת אז הבנתי א. את גודל ההשגחה העליונה, כי שאלתי את חבריי וידידי לומדי הכולל היכן היו אתמול, והללו לא ידעו מה אני סח, הכל היה כרגיל - השער נפתח ונכנסנו להיכל הציון, בו למדנו כרגיל בכל לילה ללא שום שינוי. והבנתי כי אותו שומר היה שליח שלוח משמיא להציל את בתנו, כי הגם שנו"ב היתה בבית אבל הבת שאבדה נשימתה לא היה בידה להזעיק אפילו את בני הבית לעזרתה, רק אני שנכנסתי בדיוק ברגע הנכון והאחרון לבית גילתי אותה במצב זה - אילו הייתי מאחר או מקדים את שובי הביתה אפילו בכמה רגעים לא היה מי שיציל את הבת ברגע הנכון.

ב. גם למדתי מכאן כי כל דבר המעשה היה נראה כהסתרת פנים - בא לו איזה 'מחוצף' וללא כל סיבה מתעלל בי ומונע אותי מלהכנס לכולל, מונע אותי מעסוק בתורה ועבודה, ובאמת כל זה היה הארת פנים נפלאה להיות חיי בתי לשלל בעשטומ"צ. מעתה אל יזעף לבך על מפריעים ומחוצפים למיניהם, כי כל אלו גם מנוהלים משמיא להיטיב לך ולזרעך עד עולם.

ה'הסתר פנים' בא מגודל אהבתו של הקב"ה לבניו חביביו עד שאינו יכול לראות בצרתם, וגם בשעה שנאמר עליה 'וחרה אפי' עדיין חיבתו עלינו.

כלל של דבר כדאיתא בזה"ק (ח"ג קנ"ט). לבאר הכתוב בפרשתן (נצבים כ"ח) 'הנסתרות לה' אלוקינו, שאין לנו לחקור אחר ה'נסתרות', כי מיהו שיכול להבין ולהשיג עומק דעתו ית' הנסתרת מעיני כל ח"י. אין לנו אלא להתחזק באמונה פשוטה באבינו אב הרחמן המנהיג עולמו בחסד"י ובריותיו ברחמים.

ובך מבאר ה'אור החיים' הק' זי"ע את האמור בפרשתן (נצבים ל א) 'והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך' וגו', בהקדמת דברי

ביום ההוא, הקב"ה נמצא בתוך כל ההסתרגי, ושוכן על האדם השרוי בחשכה ר"ל. וכמו שפירשו בלשון הכתוב (ישעיה מה טו) 'אכן אתה א-ל מסתתר', שגם בשעה שנדמה כי א-ל מסתתר ידענו כי אכן אתה נמצא עמנו ומשגיח עלינו, 'וגם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי'.

יתר על כן מצינו בדברי 'דעת זקנים' מבעלי התוס' על האמור בפרשתן (וילך לא יז) 'וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם', בזה"ל, זהו דרך חיבה, כאדם שחמא לו בנו ואומר לרבו להלקותו, והוא אינו יכול לראות בצרת בנו שרחמיו עליו, ומסתיר פניו שלא יראה בהכאת בנו, עכ"ל. והרי שאפילו

מין הבאר

כתב ב'כד הקמח' (ראש השנה), שתיבת 'דין' היא בלשון יחיד, ו'רחמים' היא בלשון רבים, לומר לך שבכל מצב של דין יתרבו ויתגברו הרחמים כהנה וכהנה.

עפ"ז כתב ב'מגדלות מרקחים' (להגה"ק רבי לוי יצחק בנו של הגה"ק בעל ה'ערוגת הבושם' זי"ע) על נ"ך, ביאור נחמד בפסוק הנאמר בתהלים (ק"ט קנו) רחמין רבים כמשפטיך חייני, כי לעולם הדין הוא יחיד (כי בעצמותו הוא יחיד, עיי"ש) והרחמים הנם רבים, והרי קיי"ל להלכה ש'יחיד ורבים הלכה כרבים', על כן כביכול חייב הקב"ה לפסוק כ'רבים' שהם הרחמים, הם יגברו יבטלו וימתיקו את כל הדינים, וזהו שאמר הקרא 'רחמין רבים', וממילא כמשפטיך, עפ"י משפטי התורה, חייני תצילני מכל הדינים לחיי עולם.

ב. כעין זה פירש בספר 'משכיות לבב' (על תהילים) בלשון הכתוב (ק"ט קיד) 'סתרי ומגני אתה לדברך יחלתי', שכך אמר דוד המלך ע"ה, ידעתי שגם בזמן שאתה נראה כסתרי – בעת שהסתרת פניך, עדיין מגני אתה, מגין עלי ושומר אותי, על כן לדברך יחלתי...

ג. וכמו שמצינו בפרשתן (וילך לא ב-ג) שאמר משה רבינו לבני ישראל 'בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וגו', ה' אלוקיך הוא עובר לפניך, וביאר ה'ספורנו' שבא לנחם אותם שלא יתעצבו על מיתתו, וכך אמר להם אין לכם להתעצב על מה שתאבד מכם הנהגתי כי אמנם ה' אלוקיך עובר לפניך ובכן תזכו להנהיגה יותר טוב מהנהגתי, עכ"ל. כלומר, כי ה' אלוקינו אמת וקיים לעד, ולעולם לא יטוש ה' את עמו.

מה טוב ומה נעים להביא מדברי הגה"צ רבי ירוחם זי"ע המשגיח דמיר אחר פטירת הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, והיו הכל שבורים ועצבים עד דכדוכה של נפש, נענה רבי ירוחם ואמר, אמנם החפץ חיים נסתלק מאתנו אבל הבורא יתב"ש שברא את החפץ חיים חי וקיים אתנו לעולם ולעולמי עולמים.

ד. הרה"ק הרי"מ מזלאטשוב זי"ע (תורת המגיד מזלאטשוב ר"ה ד"ה סתרו) ביאר בלשון הפיוט 'נאפד נקמה סתרו יושר עצתו אמונה פעולתו אמת צדיק וישר'. שפעמים נראה לאדם כי הבורא נוהג עמו במידת הדין ובאופן של נאפד נקמה וסתרו יושר – נסתר מאתו כי כל הנהגת הבורא ביושר היא, עצתו אמונה, שיתחזק באמונה שלימה, ואז כבר יווכח בעיניו שכל פעולתו אמת, צדיק וישר הוא.

ה. ובזכות האמונה יעלמו ממנו כל ההסתרות והצרות, ויצא מאפילה לאורה. וכמו שפירש הרה"ק ה'דגל מחנה אפרים' זי"ע (הפטרת כי תבוא) בלשון הכתוב (תהילים פ"ט טז) 'אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון', אשרי העם היודעים ומתבוננים שגם ה'תרועה' והשבירה אינם אלא מה', ורק נדמה כהסתר, ועי"ז יזכו באור פניך יהלכון, ובאור פני מלך חיים.

באר הפרשה - פרשת נצבים - וילך - סליחות

פרשת התשובה - ושב עד ה' אלוקיך

בפרשתן (נצבים ל ב), 'ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו' וגו', פרשה זו יפה נדרשת בעניין התשובה, וכמו שמאריך הכתוב במקראות אלו, והרבה יסודות למדנו מכאן בעסק התשובה שהוא 'עניינא דיומא'.

תחילה וראש נפתח במאמר הכתוב (פסוק ד) 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם יקחך', וכמו שאמרו צדיקי הדורות, שבא הכתוב להכריז בפני כל, כי אין מקום לייאוש כלל, ואף מי שהרבה לחטוא ח"ו עד שנחשב בנידח בקצה השמים הרי משם יקבצך ה' אלוקיך, כי תמיד רחמי האב על בנו, ולעולם ידו פתוחה לקבל שבים, והקב"ה מצפה ומחכה אפילו לאותו 'נידח בקצה השמים'.

חז"ל (ברכות ס:) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה... ולקבלינהו בשמחה', והיינו, שצריך לקבל את הרעה בשמחה בדרך שהוא שמח על הטובה, ומעתה יש לבאר כוונת הכתוב, כי הנה כלל מסור בדינו שאין 'והיה' אלא לשון שמחה (בר"ר מב ג), וזהו אומרו והיה, ר"ל שיקבל באהבה ובשמחה את כל הקורות עמו וכל אשר יבואו עליך, בין אם יבוא עליו הברכה ובין אם ח"ו הגיע עליו הקללה, והוסיף לומר כל הדברים האלה ללמד שצריך לקבל את הברכה ואת הקללה באופן שווה, שישמח ב'קללה' כמו שהוא שמח ומברך על ה'ברכה'. והיינו טעמא, כי אנו מאמינים בני מאמינים שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, וגם 'הקללה' אינה אלא 'ברכה', אלא שהיא מכוסה ומוטמנת ונדמית ב'קללה', אך לאמיתו של דבר היא הטובה הגמורה להאדם, ודייקא ממנה תבוא לו הברכה והישועה.

1. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע היה נוהג לברך ב'שנה טובה ומתוקה', וביאר הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל, כי באמת כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, וגם ה'מרירות' היא לטובה, וכדוגמת רופא שנותן תרופה מרה לחולה, שאין ספק שזהו הטוב ביותר בעבורו אלא שהיא מרה כלענה... על כן אין לנו להסתפק בברכת 'שנה טובה' בלבד, אלא נבקש שתהיה שנה טובה ומתוקה... שגם בעינינו נראה ונרגיש את 'מתיקות התרופה', ושיתחדש עלינו שנה טובה גם כפי קוצר שכלנו ודעתנו... [וכן ידוע על רבים מצדיקי הדורות].

2. יתר על כן אמרו שני נביאים בסגנון אחד, הלא המה הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות) והרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (קלא), כי 'קצה השמים' מרמז על מידת הקדושה (עי' זוח"ב קלז), ובא הכתוב לומר, שאפילו מי שפגם רח"ל במידה זו, שאין לך 'נידח' כמותו, אף על פי כן משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם יקחך בכח התשובה.

3. בדרך זה ביאר הגה"צ רבי נתן געשטעטנער זצ"ל (בספרו להורות נתן) מה שפירש רש"י בלשון הכתוב 'מחוטב עצך' - מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה וכו' ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים, והרי שחוטב עצך ושואב מימין הכוונה לכנענים, ולכאורה מניין לו לרש"י שהמקרא יוצא מידי פשוטו ואולי הכוונה באמת לישראלים שהם חוטבי עצים ושואבי מים. אלא, כי יהודי לעולם אין משתנה שמו מ'איש ישראל' ל'חוטב עצים' ושואב מים... אף אם נגזר עליו שזו תהא מלאכתו עדיין יהודי הוא... ובעל כרחך שעפ"י פשוטו של מקרא הכוונה לכנענים. ואין הדברים אמורים דווקא לעניין 'מלאכה', אלא ללמד יצא, בכל מצב שיהודי נמצא עדיין שמו עליו, וישראל אע"פ שחטא ישראל הוא... לא נשתנה מהותו במאומה, הוא חשוב ונחשב כמקדמת דנא, ישוב בתשובה והכל על מקומו בשלום.

ט. וכבר הביא הגה"ק מהר"ש ענגיל זי"ע (שפתי מהר"ש) ששמע מהרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע מצאנו בעידן רעוא דרעוין בלשון הכתוב 'לעברך בברית ה' וכו' כורת עמך היום', כי סופי התיבות של כורת עמך היום הם 'כתם', ללמד שגם אם חטא האדם ח"ו ויש עליו 'כתם' עדיין הקב"ה רוצה לכרות עמו ברית.

י. כדברים הללו אמר גם הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל (לב אליהו, משפטים) והוסיף לבאר בזה מטבע הברכה בברכת 'אתה גיבור', 'מחיה מתים ברחמים רבים' אלו הם הרשעים שגם בחייהם קרויים מתים (ברכות יח:), כי זה האדם אבדו ממנו כל הרגשיו, וחי חיי בהמה, הנה המית את האדם שבו, וכמ"ש תהלים (מט כא) 'אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו'. ועוד אנו אומרים 'סומך נופלים' אפילו אותם האנשים שהם נמצאים במצב של נפילה וירידה רוחנית, סומך ה' אותם לבל יפלו יותר ומקימם. 'ורופא חולים' בין חולי הגוף בין חולי הנפש הוא הוא 'הרופא לכל תחלואיכי הסולח לכל עוונוכי' (תהלים קג ג). 'ומתיר אסורים' יש אנשים שבעוונותיהם קשרו ואסרו את עצמם בעבותות עגלה חטאה ליצה"ר, גם מהם לא אבדה תקוה כי השי"ת מתיר אף אסורים כאלו.

מצוון היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא וגו'. אלא 'עזוב רשע דרכו', ותיכף נחשב כמי שהתייצב על דרך טוב.

ובכל עת יזכור את דברי הכתוב (נצבים כט יא) 'לעברך בברית אשר ה' אלוךך כורת עמך היום', וכמו שפירשו בספה"ק (וכע"ז בשפ"א תרל"ד) כי 'היום' הוונה לאותו יום שהאדם עומד בו (לכל יום ויום מימי חייו), וכמו שאמרו (הובא ברש"י שמות יט א, לעיל ו' ו) 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', ור"ל, כי בכל יום ויום נאמר לבני ישראל מחדש - אתם נצבים היום כולכם וגו', לעברך בברית ה' אלוךך, כי צריך להתחדש תמיד לעבודתו ית"ש ולכרות ברית (מחדש) עם הקב"ה, וזו 'מצוה תמידית' להתחדש כנשר נעוריו ולהתחיל מהיום והלאה מבלי להביט אל העבר², ובתינוק שנולד ממש³.

נראות מצינו במעלת התשובה, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ט ד"ה בפסוק) לבאר

כיוצא בדבר פירשו (מי השילוח, פרי צדיק ובעוד ספה"ק) את הכתוב בריש פרשתן 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוךכם', היינו באיזה מצב שלא תהיו, עדיין אתם נצבים לפני ה' אלוךכם.

ואל יתייאש ואל יאמר כל כך התרחקתי מקוני ובוראי עד שאין לי תקנה. הבט נא ב'תרגום יונתן' על האמור (כט יח) 'והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך', ופירש, 'והתברך בלבבו' - ויתייאש בלביה, והרי להדיא שהיאות קשה מעצם החטא, שכל העונשים האמורים בהמשך הכתובים באים על המתיאש, והיינו, משום שכל זמן שהוא מנסה להתעורר ולהיטיב דרכיו עדיין יש לו תקנה, אבל אם כבר מתיאש אחריתו מי ישורנה רח"ל.

יודע כי מצוות התשובה שייכת לכל אחד ואחד, וכדכתיב (ל יא-יב) 'כי המצווה הזאת' אשר אנכי

יא. ונחלקו הראשונים על איזה 'מצווה' נאמר לא בשמים היא, ברש"י ועוד ראשונים סוברים שקאי על כל התורה כולה, והרמב"ן ס"ל דקאי על מצוות תשובה דמינה קאזיל. בין כך ובין כך הרי מצוות התשובה בכלל. והנה לכאורה תמוה, אטו תשובה מילתא זוטרתא היא ולא רחוקה היא, והרי התשובה היא מהעבודות הקשות שבמקדש, אלא שאכן לא נאמר בפסוק שהיא מצוה קלה, אלא זאת נאמר כי קרוב אליך הדבר מאוד, שאינה תלויה בעזרת אחרים, אלא קרובה היא לאדם כי יש בו את כל הכוחות הנצרכים לחזור בתשובה.

יב. וכמו שפירש אחד מצדיקי דורנו שליט"א בדברי רש"י על הפסוק (נצבים כט יא) 'לעברך בברית ה' אלוךך - כך היו כורתי בריתות עושין, מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתיים', שהכוונה היא שכל הרוצה לכרות ברית עם ה' אלוךך על ידי התשובה עליו לעשות מחיצה מכאן - שלא לחשוב כלל על עברו, אלא יחשב עצמו כתינוק שנולד, ועוד עליו לעשות מחיצה מכאן - בינו לבין עתידו, שלא ידאג על העתיד היאך אוכל עמוד בעבודה הקשה, וכך יוכל לבוא לפני ה' אלוךך ולכרות עמו הברית.

מאמר נורא הוד אמר הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי ידועים דברי הרמב"ם שכתב בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד) 'אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וכו'". וקצת צ"ב, כי אם הרמב"ם רצה להבהיר שענין השופר הוא כדי לעורר את האדם, מדוע הוצרך להביא דוגמא מהישן שמתעורר משנתו, ומדוע לא סגי לומר שהשופר מעורר את האדם לשנות דרכיו וכו'. וביאר בקדשו, שבא ללמדנו דרך תשובה מהישן שמתעורר משינתו, כי המקיץ מהשינה אינו מחשב בעת היקיצה מה היה אתמול, אלא כל מחשבותיו נתונים לחשוב איזה יום היום, מה עלי לעשות היום וכו', וכזאת יעשה המתעורר מהשופר - הבא לשוב בתשובה, שיהיו פניו ומחשבתו רק על העתיד, מה עושים עתה כיצד מתייצבים על דרך טוב, וכלל לא יחשוב מה היה אתמול וכו"ב, כדי שלא ישקע בייאוש מרוב מחשבות הללו.

יג. נוהג היה הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לברך את ברכת 'שהחיינו' בליל ב' דר"ה בעת ה'קידוש' כשהוא מכון על ה'רימון' (ולא אכל רימון בלילה הראשון), בשנה אחת בטרם ערך את שוה"ט בליל ב' דראש השנה (בבהמ"ד ברחוב בהר"ן, בשכונת מאה שערים בעיה"ק ירושלים) הודיעה בתו הרבנית קאפ ע"ה שנתגלה שהרימון 'מלא תולעים כרימון'... ואינו ראוי לאכילה, וממילא אין 'פרי חדש' ל'שהחיינו', נענה הרה"ק הרמ"מ בפשטות (לא התכוון בכך הלכה למעשה, אלא להורות ולחדד את ענין ההתחדשות), ואמר, מה ה'בהלה', אעשה תשובה ואהיה כקטן שנולד, וכבר יהיה ניתן לברך שהחיינו על הולדת הבן...

באר הפרשה - פרשת נצבים - וילך - סליחות

וטעמת טעם החטא ופרשת, לבך תשוב עד ה' יותר ממי שלא טעם טעם חטא, ע"ד מה שאמרו ז"ל (יומא פו:) 'זדונות נעשות כזכויות', וזהו 'כי כשלת בעוונך', כשלתו הוא בשוגג והעוון הוא במזיד, ולכאורה תמוה מה ענין כשלת לעוונך, אלא כוונתו לומר, שכשעובר עבירה במזיד ושב בתשובה גדלה זכותו יותר מהחוטא בשוגג, כי החוטא בשוגג לא טָעַם טעם החטא לפי שבא לו בלא כוונה, אבל כשעשה בכוונה הוא טועם מתיקות העבירה ופירש ממנה מפני אהבת ה' יתברך זה ודאי שברו גדול, אם כן זדונות נעשית לו כזכויות לא שגגות, לזה אמר שובה ישראל, עד היכן - עד ה', למה לפי שבשלת וחזרת לעשות במזיד למעום, לזה ידבק בה, וכן הוא אומר (ירמיה ד א) 'אם תשוב ישראל אלי תשוב', כלומר בי תדבק, ועיין בהרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' תשובה ה"י) שהתשובה מקרבת את הרחוקים, ויסתייע פירוש זה באומרו עד ה' ולא אמר אל ה'. עכ"ל"ד.

זוחלים ורועדים - רוממות ימי הסליחות ובפרט יום א' דסליחות איתא מהרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק תשובה סז), על הכתוב (ישעיה מב יח) 'החרשים שמעו, והעיוורים הביטו לראות', והלא יפלא, וכי איך ישמע 'החרש' באזניו, והאיך יראה 'העיוור'. אלא ביאורו, ישנם זמנים בה גבוהים שאפילו החרש שומע והעיוור רואה"ל. ולדידן הדברים אמורים, בהגיע שבת סליחות, כבר אין מנוס לומר שלום

דיוק לשון הכתוב 'אתם נצבים לפני ה' אלוקים', וז"ל. הענין הוא כי בנ"י נכשלו בחטא העגל וכו', וזהו שאמר אתם נצבים, אתם דייקא (כי) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, לכן הוציא עצמו מן הכלל, עכ"ל. והיינו שמושה רבינו אמר להם רק אתם זוכים להיות 'נצבים לפני ה' אלוקים', ולא אני, מאחר שלא הייתי עמכם בחטא העגל. וע"י התשובה זכו בני ישראל למדרגה נפלאה בזו לעמוד לפני יתב"ש יותר ממושה רבינו, שהרי במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות לד:). ומבאר ה'שפת אמת' עוד, ש'היה כל זה הכנה לדורותינו השפלים', ללמדנו על כוחה של תשובה.

ובדברים הללו כתב הש"ך עה"ת (ואתחנן ד"ה ובקשתם לפרש בלשון הכתוב (לעיל ד ל, והוא ממש בלישנא דקרא בפרשתן) 'ושבת עד ה' אלוקיך', ולחיבת הקודש נעתיק את לשונו, בא לומר, שלא יעלה בדעתך לומר שאחר שנמנף בעבירות לא ינקח לגמרי, ולא יהיה אהוב כל כך כמו הצדיק שלא הכעיסו מעולם, לזה אמר עד ה' אלוקיך, שתגיע עד שם, על ידי התשובה תגיע להתדבק ולחזור למקום שחוצבת, כמו שאמרו ז"ל (ברכות לד:) 'במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים וכו'. וזה פירוש הפסוק (חושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת' (כי מלשון נתינת טעם) לפי שכשלת

יד. עוד מעלה יתירה שיש בבעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים, שאותם רחוקים שנתקרבו הרי ליכם נשבר בקרבם והם בושים במעשיהם, ולב נשבר ונדכה אלוקים לא תבוזה. וכבר כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות שסט:) כי 'בחצוצרות וקול שופר הריעו' (תהילים צח ו) ר"ת 'בושה', כי העיקר הוא ה'בושה' על מעשיו הרעים מתוך שברון לב. וכך כתב ה'פרי מגדים' (סי' תקצ"ב ס"ק א) בשם 'הגאון מהר"ח ראפאפארט' לבאר את נוסח הברכה במוסף של ראש השנה, 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך', דלכאורה יש לדייק מדוע אמר שומע בתקיעת שופר ו'מאזין' בתרועה. ועוד, מהו 'ואין דומה לך' - וכי אין עוד מי שביכולתו לשמוע קול שופר ולהאזין לקול התרועה. אלא, דהנה חז"ל (תנחומא האזינו ב) פירשו את הפסוק (דברים לב א) 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי', שהאזנה פירושה מקרוב ושמיעה מרחוק. ועל כן כשדיבר משה רבינו אל בני ישראל אמר האזינו השמים, כיוון שהיה קרוב לשמים, ואילו לארץ שהייתה רחוקה ממנו אמר ותשמע הארץ אמרי פי. עוד יש להקדים, שתקיעה קול פשוט היא, ורומזת לצדיק מעיקרא שמעולם לא נכשל, ואילו תרועה קול שבור הוא, ורומזת לבעל תשובה שרחוק היה ונתקרב אל ה' ולתורתו. וזהו שאומרים שומע קול שופר, את קול התקיעה - קול פשוט כקולו של צדיק מתחילתו, את קולו הוא 'שומע' רק מרחוק. אך 'מאזין תרועה' לקולו של 'בעל תשובה', וקול זה שומע ה' מקרוב אחר שיש בו מעלת 'לב נשבר', ו'קרוב ה' לנשברי לב'. ובדבר הזה אנו משבחים ומפארים את הבורא ש'אין דומה לך', כי הקב"ה משתמש במאנין תבירין ואילו מלך בוד"א אינו משתמש בכלים שבורים. טו. ומשם הרה"ק מקאצק זי"ע ביאר שם שהנביא צועק אלינו אל תהיו חרשים ועיוורים, כי בידכם הדבר - שלא להיות חרשים ועיוורים.

עלי נפשי, אלא כל אחד יחזיק היטב ב'קרש ההצלה' - תשובה תפילה וצדקה, 'שובו אלי ואשובה אליכם' טז.

לך, עכ"ל. והיינו שאלו הימים שונים הם במהותם משאר ימות השנה". ולדידן יאמר, אף כי נשתנו הזמנים וכהיום אין מורים לרבים להתענות, מכל מקום יש לנו לדעת שימים אלו שונים מכל ימות השנה, וכל חד וחד בדיליה ישנה דרכיו וישיבם בתכלית הטוב".

וביותר הדבר נוגע ליום א' דסליחות, כמו שכתב ה'טור' (סימן תקפא) שרוב הציבור מתעניין ביום הראשון של סליחות, וכתב ב'אמרי פנחס' (אות תמה), שהרה"ק

זוה לשון ה'לקט יושר' (הל' תעניות אות יב, עמ' קיד), פ"א בקשתי ממנו (מרבו ה'תרומת הדשן) להתיר לי לאכול בסליחות כדי שאוכל ללמוד כמו בשאר ימים, ואמר, גם הקדמונים יודעים זה הטעם (שהתענית מפריע מהלימודים), ומכל מקום תקנו להתענות בסליחות, אעפ"י שאינם יכולים ללמוד כמו בשאר ימות השנה, ולכן אינני מתיר

טז. משל אמרו בשם הגר"ח מבריסק זי"ע, לסוחר ממולח שהחליט להבריש סחורה יקרה מגבולות המדינה למדינה השכנה, וכך דרכה של ההברחה, קובעים עם 'בעל עגלה' מהי העת המוכשרת להברחה, ומאז ועד היום המיועד הסוחר מכין את הסחורה האמורה, והנה מעת קביעת הזמן נודדת שנתו של הסוחר, אף שעדיין רחוקה ממנו ה'הברחה', כי הסחורה שלו היא, ואוי לו ולנפשו אילו ייתפס 'על חס'... כל הסחורה ששוויה הון תועפות תוחרם בידי השלטונות, והוא עצמו 'ישב' בבור לאורך ימים ושנים, אכן בעל העגלה נם את שנתו בשלווה, בידעו כי לא לו החטא, הסחורה איננה שלו, מה גם שהוא רגיל לעשות את דרך הגבולות מפקידה לפקידה ומזמן לזמן, אמנם, ככל שמתקרבים לעת זמן אשר נקבע, מתחלת גם שנתו לנדוד בלילות, ואילו היחידי שאיננו מרגיש בכל הנעשה והוא ישן את שנתו בשלווה בטוב ובנעימים הרי הוא הסוס בכבודו ובעצמו הנושא את כל המשא הכבד הלז והוא ישן כ'שינת הסוס'... ומדוע, כי לגביו שווים המסע ברחובה של עיר והמסע בהרי הגבולות שבין המדינות - מה לי הכא מה לי התם...

אחיי ורעיי אהוביי וידידיי, דוד המלך מתחנן לפנינו (תהלים לב ט) אל תהיו כסוס כפרד, הנה ימים באים ימי הדין, עומדים לפשפש באמתחותינו לראות איזה 'סחורה' נמצאת ברשותנו, וכבר עומדים אנו ממש 'בתחנה האחרונה' סמוך ונראה למעבר הגבול... אל תהיו כסוס שאינו מבין את משמעות הדברים, ונם לו בשלווה על מיטתו, וכשהוא מהלך אינו 'תופס' אם הוא ברחובה של עיר או במעבר גבולות המסוכן...

כה הביא הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (ראה ד"ה עשר) בשם הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע על הא דאיתא במשנה (ריש ר"ה) 'באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי', דהנה איתא בזה"ק (תיקון יז) ש'מעשר' רומז ל'יראה' כי יו"ד היינו יראה, ודעת תנא קמא שה'מעשר' ומתעורר ביראת ה' לשוב בתשובה רק באחד באלול הרי הוא כ'בהמה' שאין בה דעת, כי מי שיש בו דעת אדם הרי הוא ירא מהשי"ת כל השנה כולה, אכן רבי אלעזר ורבי שמעון חולקים עליו ואומרים, שאכן זה השב באחד אלול עדיין בגדר 'אדם' הוא, ורק מי שאינו נזכר לשוב עד ראש השנה שהוא יומא דדינא על כולי עלמא אזי הוא 'נמשל כבהמות נדמו', נמצא שזה שעדיין ממשיך לישון בנחת - לכולי עלמא הרי הוא כ'בהמה'...

סיפר הגאון רבי שמואל אליעזר שטערן שליט"א, ששמע מאיש נאמן שבאחד הימים בתחילת חודש אלול יצא מביתו להתפלל שחרית, והנה הוא רואה 'מעטפה' מבצבצת מתוך תיבת הדואר שלו, ונראית כמבשרת לא טוב... הזמנה מבית משפט, ענין רציני ביותר, ומוחו החל כבר לחשוב מי יודע מה יעלה בגורלו, הרי אין לי דין ודברים עם בריה בעולם, מי ידוע איזה גנב נטפל אלי, איזה 'תיק' תפרו עלי... תשלומי כספים או אולי בכלל בית סוהר... כל ידי ורגליו רעדו נוראות, וכשלבנו נוקפו ומכה בחזקה נסתפק אם לפתוח קודם התפילה או לאחריה, אבל למעשה אמר פרק תהלים ופתח המכתב... וגילה שאחת מקופות הצדקה אימצו לעצמם רעיון לשלוח מכתבי התרמה בצורה כזאת המדמה כ'הזמנה לבית משפט', ושם נכתב - בעוד ל' יום תעמדו למשפט - עליכם להכין סגור, והרי תשובה תפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, על כן, תנו צדקה למוסדותינו ותנצלו לחיים ולשלום... ומפטיר האיש, איני יודע מדוע, אבל כל ה'פחד' ה'רעדה' יאחזון' נעלמו כלא היה... רוחי ונשמתי שבה אלי. שוב חזר ואמר, בעצם אינו מבין מדוע נרגע, הרי לפני כן היה לי חשש על ממון ואולי קצת 'תפיסה', ואילו משפט זה מדובר ממש מחיים או... - שלי ושל כל משפחתי וכו', הרי עתה ביותר ראוי לרעוד ולפחד...

יז. וכע"ז הובא בשו"ת 'שלמת חיים' (או"ח שכ"ה) להגאון הגדול רבי יוסף חיים זאנענפעלד זי"ע רבה של ירושלים עיה"ק, שענה למלמד אחד ששאלו, היות ונפסק (י"ד רמה יז ברמ"א) שאסור למלמד דרדקי להיות ניעור בלילה

ויאנח מי שהמרה את השי"ת והשחית והתעיב עלילה לפניו, ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע, ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו. ואיך טח מראות עיני החוטא, מהשכיל לבבו. והמשכיל אשר נפקחו עיניו יוחקו הדברים האלה בלבו ויבואו חדרי רוחו.

רבי פנחס מקאריין זי"ע 'החמיר מאד במבילת יום א' דסליחות באשמורת, ויום ערב ראש השנה באשמורת וראש השנה ב' הימים כנהוג, אף שהקיל... מכל מקום טבילות הנ"ל חמיר טפי עכ"ל, והוא אשר דיברנו, שאלו הימים שונים משאר ימות השנה בעניינם ובמהותם".

מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (עיי' בית אהרן קלז): שאין לאדם לומר סליחות, אלא עליו לבקש סליחות². והיינו שלא יאמר הסליחות באמירה

לך ה' הצדקה - הוא בורא עולם ואדון הכל כיצד חטאנו לפניו כתב ה'רבינו יונה' בשערי תשובה (ש"א אות יב), וז"ל, 'ויותר מהמה (ממי שיצא נקי מכל נכסיו) ראוי שיצטער

יותר מדי, על כן שאלתו בפיו כדת מה לעשות עם ה'השכמה לסליחות', ולא התיר לו להחסיר מהשכמה זו (עיי"ש, שנחשב כהתנו כן מעיקרא), וחזינן מכאן, כי הימים הללו שונים מכל ימות השנה.

יח. אל הרה"ק רבי מרדכי מנאדבורנא זי"ע נכנס 'בעל תפילה' ואמר לרבי, הנני משמש בקודש בר"ה כ'בעל תפילה' ועלי ליסע הביתה איבער זעהן דעם מחזור (לעיין במחזור להכין עצמו), נענה לו הרה"ק ה'מחזור' נשאר בדיוק כמו שהיה בשנה שעברה ואין בו שום שינוי, מוטב שתעיין ותבדוק בעצמך מאשר תבדוק במחזור...

כיוצא בדבר סיפר החסיד הישיש רבי משה ביום זצ"ל, שבצעירותו הסתופף בצלו של הרה"ק ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר זי"ע, ובאמצע חודש אלול נכנס אל הרבי בכדי להיפרד הימנו לקראת נסיעתו לעירו, שאלו הרבי למה הנך נוסע, ענה ר' משה אני 'בעל מתחיל', שאלו הרבי ומהו פירוש 'בעל מתחיל', ענה ר' משה זה העובר לפני התיבה ומתחיל את התפילה בפסוקי דזמרה, ענה הרה"ק ואמר לו, סע לשלום אך דע לך עם מי אתה מתחיל... יט. צדיקי בית בעלזא לדורותיהם זי"ע הורו ואף נהגו, כחוק ולא יעבור לגמור ביום ראשון דסליחות את כל ספר התהילים בקהל עם. ומסופר על הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, שבימי שיבתו כאשר לא היה בקו הבריאות, רצו המשמשים להניאו מלהכנס לאמירת תהילים בציבור בבית המדרש ביום א' דסליחות, אך הוא התגבר מעל כוחותיו ונכנס לבית המדרש, ולאחר מכן התבטא בקדשו, האיך רציתם למנוע ממני את ההתעוררות הגדולה של ה'הי רצון' שלאחר אמירת תהילים ביום כזה.

עוד אמר הרה"ק מהרי"ד זי"ע שיגיעתו ב'עבודה' של יום זה גדולה מיגיעתו בראש השנה ויוה"כ. כ. הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל היה מפרש במה שאנו כופלים ואומרים בנוסח הסליחות 'דלתיך דפקנו רחום וחנון', ע"ד משל למי שיושב בביתו והנה שומע הוא כי מאן דהו דופק בדלת, הרי בידו ה'בחירה' אם לפתוח שערי או לאו, אבל אם ישמע כי בא איש ובוועט בחזקה על הדלת, הרי הוא ניגש במהרה לראות מי הוא אשר מעיז לבעוט על דלתי ביתי, והנה בגשתו אל הדלת הרי הוא שומע כי עני ודל עומד לאחוריו וזועק בשארית כוחותיו - אם לא תעניק לי בזה הרגע פיסת לחם הריני מת מרעב כאן 'על אתר'... אין כל ספק שהלה ימהר ויחיש לעזרתו ויחיה נפשו ממות... אף אנו אומרים וזועקים, דלתיך דפקנו... פיקוח נפש... לא באנו הנה ל'נקוש' על הדלת אלא לדפוק בחזקה ולזעוק - רבש"ע אם לא תפתח לנו ותחיש במהרה לעזרתנו בכתיבת 'שנה טובה ומתוקה'... הרי 'על אתר' אנו ח"ו...

מעין זה אמר הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל (בדרשה לפני תקיעת שופר בישיבתו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע), כי לכן אומרים וכופלים 'כדלים וכרשים דפקנו דלתך - דלתך דפקנו רחום וחנון', כי המקבץ נדבות בין פתחי הבתים - פרוטה לפרוטה מצטרפת, אם דלת אחת לא תפתח בפניו, לא יתעכב האיש שם זמן רב, אלא ימשיך במלאכתו לדלת הבאה, אמנם, אדם הרעב והצמא שכבר כמה ימים לא בא דבר מאכל לפיו, ומרגיש כי בלא אכילה ושתיה תשוב נשמתו ליוצרה בעוד כמה רגעים, לא יסוב מדלת סגורה לדלת הבאה, אלא ימשיך לדפוק בכל כוחו, עד שיפתחו לו הדלת לרווחה, וישיבו את נפשו, כן אנו אומרים, דלתך דפקנו - כי כביכול אנו מרגישים שבלא ישועת ה' לא נוכל להמשיך, לכן נדפוק ונדפוק עד אשר יפתחו בפנינו השערים, וישיבו את נפשנו בכתיבה וחתימה טובה.

וזוהו ג"כ פירוש הפיוט (סליחות ליום א' אשכנז) 'זוחלים ורועדים מיום בואך... רצה עתירתם בעמדם בלילות', כי 'עתירה' היא מלשון הפצרה מרובה (רש"י פר' תולדות עה"פ ויעתר לו ה'), לומר, שב'סליחות' איננו מסתפקים בבקשה גרידא אלא בתחינה והפצרה מרובה.

וע"י הזכרת י"ג מידות של רחמים יושב כביכול על כסא רחמים ומוחל להם לישראל על כל עוונותיהם. ובוה מבארים מדוע בכל הסליחות מקדימים לומר 'א-ל ארך אפים' לפני פעם ראשונה שמזכירים י"ג מידות, ומפעם הב' ואילך מקדימים 'א-ל מלך יושב על כסא רחמים', והיינו, כי ע"י אמירת י"ג מידות הראשונה נהפכת מדת הדין לרחמים, ומעתה כבר ניתן לומר 'יושב על כסא רחמים', ואילו טרם אמירת י"ג מידות לראשונה, עדיין אינו יושב על כסא רחמים. ומטעם זה גופא פותחים בליל יום הקדוש באמירת 'א-ל מלך יושב על כסא רחמים' מיד בפעם הראשונה, כי ביום זה כולו רחמים - אף בטרם שיעוררו בני ישראל את אלו הי"ג מידות, ושפיר אמרין מיד יושב על כסא רחמים".

בהגה"ה הנדפס בגליון התוס' (ר"ה שם) מבאר באריכות כל אחת מי"ג המידות. וכך מבאר, הו"ה

בעלמא"א, אלא יבקש מפנימיות לבו לאב הרחמן שימחול ויסלח לו על כל העבריי. כהא דכתיב (איכה ב יט) 'שפכי כמים ליבך נוכח פני ה'', שישפוך נפשו לפני בוחן כליות ולב.

תמכתי יתדותי בשלוש עשרה תיבות - סגולת אמירת י"ג מידות של רחמים

בימים אלו מרבים באמירת שלש עשרה מידות של רחמים, וכך איתא בגמ' (ר"ה יז:) 'אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מידות של רחמים שאינן חוזרות ריקם, שנאמר (שמות לד י) הנה אנכי כורת ברית', ואכן הקדמונים סדרו לנו 'סדר תפילה' לאחוז בימים קדושים הללו בכחם הגדול של י"ג מידות, ותקנו לנו להזכירם עשרות פעמים (מיום ראשון לסליחות עד לאחר סיום תפילת נעילה), והחכם אשר עיניו בראשו יתבונן ויתעורר בפירוש התיבות, ויפעל טובה וברכה, דבר ישועה ורחמים לקראת השנה החדשה.

ואל תאמר מי התיר לך להטריח כלפי שמיא, שמע נא לדברי הגה"ק ה'חפץ חיים' (שם עולם, נפוצות ישראל פ"ז), וז"ל. וצריך איש נבר בתפלתו לפני השם יתברך, לדבר לפנינו כבן קטן לפני אביו... כל זה יבקש מהשי"ת מעומק לבו, ובוודאי כשישמע הקב"ה את תפלתו הזו תתקבל ברוב חן ויקצוב לו מזונותיו. וכידוע שחוצפה כלפי שמיא מהניא אפילו בדברים פשוטים וכל שכן בדברים קדושים כאלו שהוא לכבוד השם, עכ"ל.

עוד ביאור אמרו בענין זה 'דלתך דפקנו', כי מדרך העולם בבוא העני לבקש נדבת ממון בביהכ"ס או בביהמ"ד יש מי שיענה כנגדו ויאמר 'אין לי', אין הפרוטה מצויה כעת בכיס... אבל כשמתדפק העני על דלת הבית לא ישיב את פניו ריקם, כי לכן בא העני הנה בודעו שבתוך ה'בית' יש לבעה"ב עכ"פ שווה פרוטה אחת ויותר. לזה אנו אומרים דלתיך דפקנו כביכול, דוגמת העני שבא אל העשיר במקום שבוודאי 'יש לו', ולכן ממשיכים לאמר 'אל תשיבנו ריקם מלפניך' - א"א שתשיב פנינו ריקם, שכן יודעים אנו להדיא שיש לך, והכל בידך - תן לנו שנה טובה ומתוקה, שנת גאולה וישועה 'שמחה לארצך וששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך'.

כא. הדבר דומה לדרכי בני אדם, שהמפייס את חברו יבא אליו בהכנעה, ובשפה רפה יבקשו 'סלח לי', אך פעמים שכל כוונתו היא רק לעורר את העומד על אם הדרך ומפריעו מלהלך על כן אומר לו 'אנטשולדיקט' - 'סלח לי' - אל תעמוד בדרכי ותן לי לעבור הלאה. כך לענין ימי הסליחות יש ב' כיתות, יש הבאים אל בוראם ומתחננים אליו בהכנעה שיסלח להם על עוונם כשכוונתם היא לטהר עצמם מכל טינוף ועוון, אך יש מי שאינו אלא אומר, אל תעמוד בדרכי, כאומר תן לי לעבור את אלו הימים וכבר יעברו ויחלפו להם כל הימים הנוראים...

כב. סיפר הרה"ח רבי יוסף שטערביצער זצ"ל שהיה 'בעל תפילה' אצל הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, פעם אחת קודם אמירת הסליחות ביום ראשון של סליחות קראו הרה"ק מהר"א אליו ואמר לו, בא ואלמדך כוונת אמירת הסליחות, רץ רבי יוסף בהתרגשות רבה, מאחר שהיה בטוח שהנה ישמע עתה רזי מעלה, אך הרה"ק אמר לו בגשתך אל העמוד תכוון דבר אחד, להתפלל בקול רם, ובהתעוררות, ובלשון קדשו 'הויעך... הויעך... הויעך...' (בקול רם), כדי שכל העם ישמע ויתעורר, ואל תיתן דאגה לנפשך שמא יצרד קולך, כי אפילו אם כבר לא יהא לך קול רם יש מי שיחליף אותך, כי העיקר באמירת הסליחות הוא שימת הלב וההתעוררות לתשובה שלימה.

כג. בשערי תשובה (תקפ"א א) כתב שאסור לומר י"ג מידות של רחמים בלא כוונה.

כתב רבינו בחיי (שמות לד ו) וז"ל, וצריך אתה לדעת, כי כל המבין שלש עשרה מידות ויודע פירושן ועיקרן, ומתפלל בהם בכוונה, אין תפילתו חוזרת ריקם, אלא אם כן היו בידו עבירות שמעכבות זה. והנה, בזמן הזה שאנחנו שרויים בגלות, ואין לנו לא כהן גדול לכפר על חטאותינו, ולא מזבח להקריב עליו קרבנות, ולא בית המקדש להתפלל בתוכו,

לו, ואין צדק בצעקת הלווה העני, אפילו הכי תשיבנו לו, כי אם יצעק אלי - כך היא המידה שאשמע צעקתו, לפי שחנן אני ואיני יכול לראות בעניוֹיִי. וגם יש בלשון חנון מתנת חנם, כדאמרינן בברכות (ז). וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו הגון, עכתו"ד. ולאחר שנבין פירושי התיבות על בוריין, נוכל ביותר לפעול בהם כל מיני ישועות ורחמים ממרום.

ועד אחרית שנה - לנצל את הימים הללו בטוב כהכנה לר"ה כתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (נצבים ד"ה הכל) וז"ל. 'הכל הולך אחר החתום' - אלול הוא בחי' ערב שבת ותשרי בחי' שבת, וכמו שאמרו רבוה"ק זי"ע שכל ההשפעה היוורדת משב"ק לימי החול הוא ע"י 'תוספת שבת', מה שאיש יהודי מוסיף מחול אל הקודש - כי קדושת שבת עצמה גבוהה מאוד, כמו"כ ההשפעה והברכה לכל ימות השנה הוא ממה שמוסיף בתשובה

הראשון - אינו מהמידות, ואינו אלא 'שם תוארו' - שכך מזכירין אותו על שם אדנותו לפי שהוא אדון על כל. הוי"ה השני - מידת הרחמים הנרמז בשם זה, שלפי שהוא אדון על כל, צריך להתנהג עם כל במידת הרחמים. א-ל - הוא מידת חוזק כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל הבריות כדכתיב (תהלים קד כא) 'הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא-ל אכלם'. רחום - גם הוא מידה של רחמים אשר ה' מרחם על הקורא אותו אף קודם שעשה תשובה. גם קאי מידת רחום דקודם שתגיע אליו הצרה הוא מרחם שלא תבוא הצרה. וחנן - שחנן בעת הדחק לגאול הצועק, כדכתיב (ישעיה ל יט) 'חנו יחנך לקול זעקך', וענין מידה זו, שבעל כח הוא לחון על הצועק אף שלא בדין, כדכתיב (שמות כב כו) 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני' כלומר אעפ"י שמצד מידת הדין לא היו מחייבים את המלווה להחזיר העבט שהרי בדין בא לידו כמשכון על המעות שהלווה

לא נשאר לנו לפני ה' בלתי אם תפילתנו ושלש עשרה מידותיו, ומתוך שלש עשרה מידות אלה למדנו סדרי תפילה ובקשת רחמים מאת אדון הכל יתעלה עכ"ל. ודבר שפתיים אך למותר.

מִן הַבָּאָר

ענין נפלא בשגב גדולת אמירת 'שלש עשרה מידות' מגלה לנו הספורנו, כי כתיב בפרשת י"ג מידות (שמות לד י) 'נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים', וכתב ה'ספורנו' אעשה נפלאות - כשיתפללו על ידי מדות הללו.

והדברים נוראים למתבונן, שהרי באותה שעה שכרת הקב"ה את הברית על כחם של י"ג מידות כבר היה זה לאחר שכבר עשה עמהם את כל האותות ומופתים ביציאת מצרים ובמעמד הר סיני, ואעפ"כ, גילה להם שעל ידי אמירת י"ג מידות ניתן לפעול נפלאות גדולות יותר מהם, וכמו שנאמר להדיא אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים... ומעתה תבין את אשר לפניך, כיצד ניתן לפעול ע"י אמירת י"ג מידות ישועות נפלאות וגדולות יותר מיצי"מ וקריעת ים סוף... ואם הם עצמם היו נסים ונפלאות למעלה מכל טבע, הגע בעצמך כמה ניתן ע"י י"ג מידות לשנות כל טבע, לבטל את הנגזר ולהריק השפעות עצומות ומופלגות עד אין חקר.

כד. הרה"ק מגאסטינין זי"ע אמר שמצווה לחזור על דברי תוס' אלו, ומשם ילמד כל איש שלא לחשוש שמא אינו ראוי לדפוק על שערי רחמים בתפילתו, אלא כל איש מישראל, אם יצעק אל הקב"ה ייענה מיד, כי חנון הוא ואינו יכול כביכול לראות בעני עמו הצועקים אליו - אף אם הצועק איננו צודק בטענתו.

על פי דברי 'הגה"ה' אלו תתישב לנו כפילות הלשון שאומרים (ב'לך ה' הצדקה' הנאמר בכל יום קודם הסליחות) 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך - דלתיך דפקנו רחום וחנון', כי הנה עינינו רואות, שהעניי הבא לבקש שיעניקו לו מתנת חנים או הלוואת מעות, הרי הוא דופק בפתח בקול ענות חלושה, ובבושה רבה. משא"כ ה'מלווה' שבא לתבוע את חובו הרי הוא דופק על דלת בעל חובו בעוז ותעצומות, כן אנו, בתחילה מבקשים מאלוקי הרוחות ומעוררים בזה את מידת 'חנון', ענה נא אל כל הצועק אליך אף אם אינו ראוי שתעשה בקשתו, ולאחר שכבר עוררנו את הכוח של חנון, הרי שוב 'דלתיך דפקנו' בחזקה, כי במידה זו אנו יכולים לבקוע כל השערים ולפעול כל משאלות לבנו לטובה.

ומעש"ט מאלול על תשרי"ה, ואם עברו ימי אלול עד נפלאות מצינו בדברי הגה"ק ה'נודע היהודה' זי"ע עכשיו, ועדיין לא הוסיף בהם כלום ישתדל לכה"פ (דרושי הצל"ח דרוש א אות ו-ח), המבאר בלשון שאלו הימים האחרונים לא יעברו לריק"י. הכתוב (לעיל כג יב) 'והיה לפנות ערב ירחין במים וכבאו

כה. עוד אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (נצבים ד"ה דתשרי) בלשון הזמר 'אזמר בשבחין' (ליל שב"ק) יהא רעוא - יה"ר מלפניך אבינו שבשמים, קמיה דתשרי - שעוד בטרם יבוא חודש תשרי על עמיה - יעוררו עצמם עם בני ישראל, ואז דיתענג לשמיה במתיקין ודובשין - ירגיש מתיקות בעבודתו יתב"ש, ויזכה להשפעות טובות בבני חיי ומזוני רוויח.

כו. ידוע לכל תינוקות של בית רבן מה שכתב ה'בעל הטורים' על האמור בפרשתן (נצבים ל ו) 'ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך', כי את לבבך ואת לבב ר"ת אלול, ולכאורה יש לתמוה מה מקום יש להביא רמז זה בסוף חודש אלול... אלא י"ל, שהוא גופא בא הבעל הטורים לעורר בדבריו, למי שעומד בסוף אלול - התעורר נא לנצל את הימים האחרונים, ימי הרחמים והרחון, בטרם גם הם יעברו וח"ו תשאר בלא כלום... עוד כתב שם ב'בעל הטורים', 'לולא האמנתי לראות בטוב ה' (תהלים כז יג) לולא אותיות אלול, שמאלול ואילך חרדתי נגד ה'', וכבר אמרו בדרך צחות לבאר מדוע נרמז בתיבת לולא שנכתבה בהיפוך מאלול, אלא לרמז, שאף מי שהלך להיפך מדרך הישר כל השנה, וגם באלול גופא הלך עד עתה בהיפוך... אזי עכ"פ מעתה יתחיל להלך בדרך הישרה והמקובלת.

ועל כך יש להסמיק משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע על מי שחושב כן כשהוא 'מוצא' עצמו ב'שים שלום' שבסוף תפילת 'שמונה-עשרה', והוא שם לבו כי כל התפילה כולה עברה עליו רק בשפתיים, ואילו לבו היה 'במקום אחר'... ומה תועלת יש לכוון בברכה האחרונה, ודחה הח"ח 'טענה' זו בשתי ידיים, במשל למה הדבר דומה, לנערה שעמדה בשוק והעמידה לפניו שולחן מלא תפוחים, עברו שם כמה 'שקצים' והתאוו תאוה... ורצו לקחת בלי לשלם, מה עשו הפכו את השולחן ונתפזרו התפוחים על הארץ והחלו ללקט מכל הבא ליד, החלה הנערה לבכות בקול רם ולזעוק על החמס והעושק לאור יום, אמר לה חכם אחד, לא עת לבכות עכשיו... אלא עשי כמעשיהם, המה חוטפים, גם את תחטפי ותצילי ככל האפשר, הרימי תפוחים מכל הבא ליד, ולכל הפחות הם יהיו לפליטה... אבל אם תבכי - לא ישאר בידייך כלום... המשיך הח"ח על זה הדרך, כי 'הנזכר' בסוף התפילה שלא כיוון עד עתה, אל יבכה ויקונן על שהיצר הרע 'גזל' ממנו את התפילה... אלא לכל הפחות 'יתפוס' את הברכה שנשארה, יכוון בה בכל ליבו, וממנה יהיו לו 'רווחים' הרבה.. אף אנו נעני ונאמר, אל תבכה על הימים שחלפו, אלא החזק בימים הנמצאים, ולכל הפחות תשקיע מעתה בריבוי תשובה ותפילה וצדקה, ומהם יהיו לך רווחים לכל השנה הבעל"ט...

סיפר אחד מתלמידי הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל המשגיח דישיבת 'קול תורה', שליווה את רבי גדליה בערב ראש השנה לעת ערב בדרכו לבית הכנסת, וביקש מרבו שיאמר לו איזה דבר חיזוק והתעוררות לקראת האי יומא רבא, נענה לו רבי גדליה עדיין נשארו כמה דקות (מינוט) בחודש הרחמים - אלול, צריך לנצל אותם...

ויש להסמיק לזה מה דאיתא בתשובות מהרי"ל (תשובה ל"ג) אודות הרוצה להוסיף בערב ר"ה מחול על הקודש - ולקבל על עצמו קדושת יום טוב קודם חשיכה, ומסיק שלא יקדש 'קידוש היום' קודם צאת הכוכבים, כדי שלא יאמר 'מקדש ישראל ויום הזיכרון', ויתחיל את 'יום הדין' קודם זמנו, ואפשר להעמיס בדבריו שלא ימעט מימי ה'רחמים' של חודש אלול, ודי בהערה והארה זו...

וז"ל הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (או"ח קמא סימן ל"ב), מה ענין ימי דין לימי אלול, ואפילו ימי הסליחות שקודם ר"ה אינם ימי דין, אדרבה ימי רחמים ורחון, והם ארבעים יום אחרונים שהיה משה רבינו בהר ונתרצה לו הקב"ה, ובר"ה הוא שמתחיל הדין ואומרים המלך הקדוש. והא ראייה שלא כתב השו"ע למנוע מלהשביע כי אם בסי' תר"ב ששם איירי מעשי"ת, ולא עוד אלא שכל עשי"ת אינם נקראים דין, אדרבה ימי רחמים והקב"ה נמצא אפילו ליחיד.

ויזכור מה שאמר הרה"ק ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר זי"ע (נר"י סוף אות א) בשם צדיקים קדמונים, שכדוגמת המטה, כאשר מרימים אותו אף רק בקצהו, מתרומם כל המטה כולו, כמו כן המתחזק בימים האחרונים של השנה נחשב כאילו תיקן כל השנה כולה.

היות ונשאיר עוד כמה ימים לחודש הנחמד והאהוב הזה, ועדיין יש בידינו לנצל את הזמן הנשאר לפליטה לקנות על ידו שנה טובה ומתוקה, על כן מקום אתנו להביא מהני מילי מעלייתא בכוחה של תפילה (תמיד ובפרט) בחודש אלול.

באר הפרשה - פרשת נצבים - וילך - סליחות

השמש יבוא אל תוך המחנה, כי מי שנשבה ברשת יצרו ונכשל בראיית מראות אסורות רח"ל, הריהו נחשב כ'עיוור', כמו כן, השומע דברי איסור נחשב כ'חרש', ומעתה היאך יגש אדם זה להתקרב אל בוראו, והא כתיב (ויקרא כא יח) 'כי כל איש אשר בו מום לא יקרב איש עור או פסח', ואף זה בכלל אלו ה'בעלי מומין' ייחשב. עוד מקדים להביא בשם ה'כלבו' (והוא מפורש בו"ה ק"ח ג ערה.) שכאשר בא יבוא השמן להשטין ולקטרג על עם בני ישראל ביום הדין, אומר לו הקב"ה לך נא

והבא 'עדים' נאמנים אשר יעידו כדברך, ואכן, השמן הולך אל השמש והירח ומבקשם לבא להעיד לפני בית דין של מעלה. והנה, השמש שומעת לו ובאה להעיד, אך הירח אינו רוצה לספר בגנותן של ישראל, לכן מתכסה באותה שעה כמו שנאמר (תהלים פא ד) 'בבסה ליום חגנו', וממילא נשארת השמש לחוד, ועד אחד אין עדותו עדות, עד כאן דברי ה'כלבו'. מוסיף על זה הצ"ח, שהנה אמרו (קידושין סו:) שאף שעד אחד אינו נאמן מכל מקום הינו רק בשאר עדות, אבל נאמן הוא

הנה איתא בגמ' (גיטין נב.) שאסור לאפוטרופוס הממונה על נכסי יתומים למכור את הקרקעות שלהם בכדי לקנות עבדים (כי יש יותר הפסד בעבדים מאשר בקרקעות, ונמצא שגורם הפסד ליתומים), ומעשה היה, בשכונתו של רבי מאיר היה אפוטרופוס אחד שמכר בקרקעות ולא נתנו רבי מאיר לעשות כן, הראו לו מן השמים בחלומו 'אני להרוס ואתה לבנות', בלשון בתמיה, כלומר שמן השמים נתנו בלב האפוטרופוס לעשות כן כדי להפסיד ממון היתומים (כי ממון הירושה הגיע באיסור לאביהם, מהרש"א), ומן השמים רוצים להרוס ואתה רוצה לבנות ולקיים ממונם בידם... וכתב על זה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (בחדושים שם מהדור"ק), כי אלול ר"ת אני להרוס ואתה לבנות, בלשון נחותא, כי מן השמים רוצים, שגם אם נגזר 'להרוס' ח"ו יהיה ביד בני אדם לבנות ולבטל את הגזירות על ידי שישובו בתשובה וירבו בתפילה ובבקשת סליחה בימים הללו, ולזה ניתנו לנו ימים הללו – אני להרוס ואתה לבנות.

והנה סיפר מגיד מישרים הרב יחיאל צוקער שליט"א על איש יהודי צדיק וחשוב היה ושמו רבי משה מלכה זצ"ל ראש ישיבת אהל משה בבני ברק יצ"ו, אשר מלבד כל עבודתו בקודש בהרבצת תורה וכו' היה מתייגע בעבודות גדולות נפלאות בעבודת התפילה, היה מתחיל תפילת שחרית בשעה שמונה ולפעמים היתה התפילה נמשכת עד שעה אחת בצהריים.

מפעם לפעם היה רה"י נוסע לחו"ל לצורך אסיפת תרומות לישיבתו, ובאחת הפעמים קבע המשמש פגישה אצל נגיד אחד שהיה מנדב לישיבה בכל שנה כעשרת אלפים דאללער, הפגישה נקבעה לשעה אחת בצהריים, כבר מבעוד מועד הזהיר המשמש את רה"י כי נגיד זה מקפיד מאד על ענין ה'זמנים', ולכן חייבים כבר לשבת אצלו בשעה אחת בצהריים, יזדרז נא רה"י עם עבודת התפילה, רה"י הבטיח לעשות ככל יכולתו... ולמעשה... כמובן... רק כשהורה השעון על שעה אחת אז עשה 'עושה שלום' וגמר תפילת העמידה, בכל אותו זמן עמד המשמש בצד וסבלנותו פקעה, ובגמר ה'שמונ"ע' כשהבין שאין עבור מה לצאת עתה מביהמ"ד לבית הנגיד, אמר המשמש לרה"י בקוצר רוח, כבוד הרב הפסדנו את הפגישה, אמר לו רה"י מה הייתי יכול לעשות, הייתי צריך להתפלל... ולא התייחס למהומה שנגרמה מצד המשמש. בינתיים הגיע לשם איש נכבד ששמע שיש כאן אורח חשוב רם המעלה, וביקש להתייעץ עם רה"י, מכיוון שממילא כבר לא היה לרה"י להיכן למהר, סיים רה"י את תפילתו, ונכנס עם האיש לחדר בצידי ביהמ"ד, ונדברו בעניינים נחוצים, אחר שגמר ליעצו דחף האיש טשעק לידי רה"י.

בדרכם לאכסניא הביע המשמש את כאבו ממה שנעשה היום כי יגיעתו היתה לריק, אמר לו רה"י דע לך אני מדבר עם שר האוצר בכבודו ובעצמו, כל בני האדם הם רק שליחיו, פעם השליחים עושים את המוטל עליהם, ופעם לא. אבל השיח שלי הוא עם המקור – הבוס בכבודו ובעצמו, וכי תרצה שאמהר בשיחתי עם הבוס כי אני צריך להזדרז לדבר עם שליחו. והוסיף רה"י, אגב, איש יהודי זה דחף טשעק לידי, הבה נפתח אותו, פתחו אותו ומצאו כתוב בו ח"י אלף דאללער, נמצא שבזכות הפסד אותה פגישה זכה בסכום גבוה יותר כמעט פי שנים (כי אם היה ממחר כבר לא פוגש אותו, ולא היה מקבל גם טשעק זה).

וללמדנו, בימים האלו אנו מדברים עם שר האוצר בעצמו – עתה הוא הזמן של אני לדודי ודודי לי – עתה מדברים עם שר האוצר בעצמו ומסדרים את הטשעקים לכל השנה, אם נדבר עם שר האוצר בהרחבה ובאריכות יהיו העניינים יותר מסודרים... אין סיבה וטעם למהר בימים האלו לפנות אל 'שליחי' שר האוצר, רק לסדר הכל עם הבוס בכבודו ובעצמו...

המקבל עול מלכות שמים על עצמו ביום זה, נחשב לו כמו שעברה עליו כל השנה בקבלת עול מלכות שמים (הובא בליקוטי הרי"ם, ער"ה) כט.

ואף ברגעים אחרונים של השנה עדיין בידו להתנתק לגמרי מן היצר הרע בשעתא חדא וברגעא חדא. וכעין שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ב ב) 'ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד'.

כתב ה'טור' (או"ח סימן תקפא) נוהגין באשכנז להתענות כולם ב'ערב ראש השנה', וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא, משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו, בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר, יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל. כך, המלך זה הקב"ה, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה. ער"ה הגדולים מתעניין ומוותר להם שליש עונותיהם, בי' ימים בינונים מתעניין ומוותר להם ב' שלישים, ביוה"כ הכל מתעניין, ומוותר להם הכל. נמצא האי יומא חלק מכפרת עמו בני ישראל"א.

על מומין שבגופו, והרי אמרנו שעל ידי החטא עשה האדם לעצמו 'מומין' שבגופו' כפיסח או עיוור, ועל כך יש בידי השמן להעיד אף ב'עדות יחיד' של השמש, והעצה היעוצה היא רק והיה לפנות ערב בפנות השנה, ירחץ האדם במים - בדמעות, את נפשו רוחו ונשמתו, וינקה אותם מכל סיג ופגם, וממילא יסורו מאתו כל המומים שבגופו, ובוזב כבוא השמש לבדה להעיד כנגד בני ישראל, לא יקבלו את עדותה, ובני ישראל יזכו לבוא אל תוך המחנה שכינה, ויצאו זכאים בדין"י.

תחילה למקראי קודש הוא החיזוק וההתחזקות בשבת קודש דנא, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרנ"ה) וז"ל, ובאמת צריכין להתחזק בשבת אחרונה שבסוף השנה"כ, כמאמר ז"ל אילו שמרו ישראל שבת אחת מיד נגאלין, ויכולה השבת שתרחם (שבת יב.). עכ"ל.

ביותר צריך חיזוק בערב ר"ה - יום אחרון בשנה, וכפי שהמליצו עליו צדיקים בדברי חז"ל (ר"ה ב:) יום אחד בשנה חשוב שנה, והרי דין זה נאמר במנין השנים למלכים (בשטרות), וכלומר שהמלך שנתמנה למלכות אף ביום אחרון של שנה ייחשב לו ממחרת כשנה שניה, כיו"ב לענין המלכת מו"ה הקב"ה על האדם,

כז. מובא (דעת זקנים עמ' עד) בשם הרה"ק רבי ישראל אברהם מטשרנאסטרסר"ה זי"ע [בן הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע], שעצה היעוצה לצאת זכאי בדין, שבשלושה ימים קודם 'יום המשפט' לא תהא לו שום שייכות עם היצו"ר, כי בדיני עדות קיימא לן (סנהדרין כז: שו"ע חו"מ סימן ז סעיף ז) 'הדיין יכול לדון את אוהבו ולא את שונאו, ואיזהו שונא שאינו יכול לדונו, כל שלא דיבר עמו ג' ימים מחמת איבה', ואמרו חז"ל (ברכות סא:): 'צדיקים יצר טוב שופטן, רשעים יצר רע שופטן', וממילא זה האיש שלא דיבר עם יצרו זה השטן שלושה ימים מחמת איבה, נפסל השטן מלהיות הדיין שלו ולכן יצא זכאי בדין, אך כל זה בתנאי קודם למעשה שבימים אלו יעזוב אותו לגמרי, ולא תהא לו שום שייכות עמו מטוב ועד רע.

עוד יש להביא מה שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, חלק ב עמוד שנו ד"ה אך) על הא דאיתא שבעל תפילה צריך להכין עצמו ג' ימים קודם ר"ה, שכל זה היה אמור בזמנם, אבל בזמנינו כל יחיד ויחיד נחשב כ'בעל תפילה'. וז"ל, שלא אמרו כן אלא בדורות הראשונים, שהיו שלוחי ציבור ותוקעים הגונים ותלמידי חכמים, וכוונתם לבם לאביהם שבשמים כראוי וכנכון, אך בעוה"ר באפס כל אלו ואנשי אמונה אבדו והוצגנו על גחלים ריקם, אין לנו אלא שכל אחד ואחד ישא בעד עצמו רינה ותפילה ויתבודד לעצמו ג' ימים אלו, אולי יתעשת האלוקים לנו עכ"ל.

כת. איתא ב'לבוש' (סי' תכח ד) שקריאת פרשת 'אתם נצבים' צריכה להיות בשבת קודם ראש השנה, לפי שכתב בה רבות מענייני התשובה.

כט. ושם הובא שאמר כן לחסיד אחד בעת רדת היום בער"ה, בתוספת דברים ש'מקצת היום ככולו' (פסחים ד.) וא"כ 'ברגע' אחרון של השנה אפשר לתקן את כל השנה - ע"י תשובה אמיתית מעומק הלב.

ל. כתב בגליון חתם סופר' (על השו"ע סי' תקפא) 'והגדולים המתבטלים ממלאכת שמים אינם מתענים בשארי ערב ר"ח, רק בערב ר"ה לקבל פני המלך ית"ש'.

לא. אגב אורחא, מן העניין להביא מה שכתב בקונטרס 'מועדי רגל' שבסוף ספר 'נפש יוסף' (ג:), מצאתי כתוב להמקובל האלוקי הר' החסיד כמוהר"ד שרירי זצוק"ל (הובא במועד לכל חי להר"ח פאלאג'י), שבערב ראש השנה

באר הפרשה - פרשת נצבים - וילך - סליחות

השנה הוא קרן של כבש הכפוף, ואפשר לומר כי הבוונה בזה שיכוף כל אחד נפשו ויכוון ליבו לעשות רצון יוצרו, עכ"ל^ל.

עוד נתבאר בספרי גדולי הדורות בענין עבודת ההכנעה, על יסוד דברי רש"י לפרש מה שאמרו 'בר"ה כמה דכייף איניש טפי מעלי, וז"ל, כמה דכייף איניש בתפלתו פניו כבושין לארץ, טפי עדיף משום 'והיו עיני ולבי שם' (מלכים א' ט ג), הלכך בראש השנה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בא (שהשופר תכליתו לתפילה ולעורר רחמים) בעינן כפופין. עכ"ל. וכלומר, שחז"ל הקדושים באו להורות לנו את צורת התפילה בראש השנה - שעל ידה נזכה לעורר רחמים, ושיתקבלו תפילותינו ברחמים וברצון - שצריכה להיות מתוך שמכניע עצמו לפני ה' לך, כי גדולה כוחה של הכנעה לעורר רחמים לה. וכמפורש בן להדיא בגמ' (ר"ה טז:) 'כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה', ופירש רש"י, 'שישראל

ימי עבודה והכנעה - כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי נודע מה שייסר רבינו הרמב"ם בפירוש המשניות (ר"ה פ"ד ד"ה העובר) בתוכן עבודת הימים הבעל"ט, ובה הם דבריו, שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו, עכ"ל. ויש להביא מקור לדברי הרמב"ם שעבודת היום היא להכניע עצמו לפני השי"ת ממה שאמרו בגמ' (ר"ה כו:) שבראש השנה מצווה לתקוע בשופר העשוי מאיל שקרנו כפופה, שכן 'בר"ה, כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי' [כמה שיכניע עצמו עדיף יותר].

ראשית כל עניין ה'הכנעה' הוא כפשוטו, להכניע עצמו ורצונותיו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה^ל, ולקבל על עצמו עול מלכות שמים בכל העניינים, שזה עניינו של יום - 'כדי שתמליכוני עליכם', ולדעת כי ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה^ל; וכמו שכתב ה'כל בו' (סי' סד) בזה"ל, ושופר שתוקעין בו בראש

יקרא פר' והיה כי תבוא מתחילה עד והגר אשר בקרבך (מפסוק א' ועד פסוק י"א), וכל הקורא סדר זה מעביר הקב"ה כרוז ואומר, גביתי מאדם זה כל החובות ומוחל על חטאתיו, ויסיים בעוד השמש על הארץ, וידוע דאית ז' מרומים ונוטל הקב"ה נשמת זה האדם ממש ומקריבה על גבי זה ואומר הרי הוא טהור וקבלתי כל חובותיו כפליים בכל חטאתיו (ועיי"ש שמביא תפילה שיאמרנה לאחר עשיית סגולה זו, ושהקב"ה יאמר לנשמתו אחר כך 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך'). לב. פעם שמע הגה"צ רבי אליהו לאפייאן זצ"ל את הש"ץ אומר 'המלך' בימים הנוראים, והרגיש בו כי הלה מחזיק עצמו ל'יש', ניגש אליו בהזדמנות ושאלו מדוע לא אמר 'המלך' כהוגן, תמה הלה על שאלתו שהרי בוודאי אמרו בקול ובנעימה כמנהג ישראל תורה, נענה רבי אליהו ואמר 'כשאתה אמרת 'המלך' היו שם שני מלכים, כי אתה בעצמך היית גם כן 'ישות' בפני עצמך, ואין שני מלכים משמשים בכתר אחד'...

לג. ומן העניין להביא מה שכתב ב'אמרי פנחס' (אות תמב) 'והוסיף הרה"ק רבי שמעריל (ווארחיווקער) ז"ל וכו', ולכך יש לבקש בסעודה שלישית דשבת לפני ראש השנה שיזכרו השי"ת להיות לו הכנעה ושפלות בראש השנה'. לד. ורמזו לה גם באופן התקיעה שצריך לתקוע בצד הקצר והצר, שיש בזה ללמד לאדם להכניע עצמו ולהרגיש שהוא ב'מיצר', ועיי"ז יצא למרחב.

לה. וכדאיתא בגמ' (ר"ה טז:) 'שישינוי מקום' מקרע גזר דינו של אדם, וביאר הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ד) טעמו של דבר, 'שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להיכנע ולהיות ענו ושפל רוח', והרי ש'הכנעה' קורעת גזר דינו של אדם ומעבירה את רוע הגזירה.

והוכיח זאת הרה"ק מקאמרנא זי"ע (נתיב מצוותיך שביל התורה א, אות ג) ממה שאמר ירמיהו הנביא לצדקיהו המלך (ירמ' לח יז) 'כה אמר ה' אם יצוא תצא אל שרי מלך בבל וחייתה נפשך, והעיר הזאת לא תשרף באש, וחייתה אתה וביתך', אך אם לא יצא, יהרג בחרב הוא וכל אנשי ביתו, וכל עם בני ישראל יצאו לגלות ובית המקדש יהפך למאכולת אש. ולכאורה יש לתמוה אם כבר נחתמה הגזירה על עיר הקודש שתיחרב ועל בית המקדש שישרף, על אנשי ביתו שיהרגו ועל כל העם שיצאו לגלות המרה, היאך תבטל על ידי שימסור עצמו אל הרשעים. אלא שבכוח הכנעה לבטל כל גזירות רעות, ואילו היה צדקיהו מכניע את עצמו היה מציל בזה את חיי עצמו וחיי משפחתו, ולא עוד אלא מכיוון שהמלך הוא 'לב העם', היה פועל בכך לבטל את הגזירות מעל כל עם בני ישראל, והיה נמנע מאתנו החורבן הנורא וכל הגלות והצרות שיצאו מהחורבן עד עצם היום הזה, ומוסיף הרה"ק ובוזה תבין ענין ההכנעה כמה הוא מפליא פלאות.

מאוצר המנוצרים^ל, ושאבינו שבשמים יחוס וירחם עלינו כרחם אב על בנים להוציא לאור משפטנו^ל. כמו כן צריך להכניע את עצמו לפני הקב"ה מתוך ההכרה כי אין לנו מלך אלא אתה, אין לנו על מי לסמוך שהוא יגן עלינו, אלא רק הקב"ה הוא שיכול לחסם עלינו ולהושיענו בשנה טובה ומתוקה^ל. ותפילה כזו בוודאי תועיל ותפעל פעולתה לטובה בכל העניינים^פ.

עושיין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה, כענין שנאמר (משלי יח כג) תחנונים ידבר רש' לו.

ומשמעות ה'הכנעה' היא, להשריש בעצמו ולדעת את האמת כי אין בנו מעשים, ואין לנו שום זכות בידינו שעל כן 'מגיע' לנו לזכות בדין, אלא כל בקשתנו היא 'עשה עמנו צדקה וחסד' ו'לחוננם חנם

מין הבאר

סיפר אחד מגאוני וצדיקי ירושלים זצ"ל, שאביו היה משמש כשליח ציבור בימים נוראים בבית הכנסת 'זהרי חמה' שבעיה"ק ירושלים במשך שנים רבות. לפני ראש השנה תרפ"ה הגיע אדם חשוב מחוץ לארץ והביע את רצונו להתפלל כש"ץ בימים הנוראים. אביו הסתפק מאד בדבר, כי קשה היה בעיניו לוותר על מנהגו זה לרדת לפני התיבה, והלך ליטול עצה מאת המקובל הקדוש רבי שלמה אלישיב זיע"א, בעל ה'לשם שבו ואחלמה', כדת מה לעשות. נענה בעל ה'לשם' ואמר לו, כשמזדמנת עגמת נפש לפני יום הדין, היא מועלת רבות - לזכות בדין, אם כן, כדאי לך לוותר. ובכל זאת, אם נגזר עליך להיות ש"ץ יזדמן לך במקום אחר... (אכן, כך היה שנקרא להתפלל במקום אחר נכבד למאד).

לו. עובדא ידענא באברך שבימים שלפני ראש השנה נפל בחלקו ירושה גדולה - סכום שלפי הנהוג בקהילתו היה בו כדי להשיא את כל צאצאיו בהרחבה, וכה אמר האברך, נכנסתי לראש השנה מתוך הרגשה כי 'מסודר' אנכי... ולא היו תפילתי מקרב לבי... סוף דבר היה שלא עלתה השנה יפה.

לז. ויתבונן במה שאמר הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס השלם, סליחות תנ"ג) שהפזמון 'במוצאי מנוחה' של יום א' דסליחות נבנה עפ"י אותיות א' ב', וכל אות חרוז בפני עצמו, רק אות נ' וס' סמוכים זה לזה - נא סגבם' (שגבם) להסמיך את הנ' וס' יחדיו, שיעלו לתיבת 'נס'... כי אכן אין בידינו מעש לבוא עימם אל המלך אלא רק לניסי הקב"ה אנו מייחלים, וכמו שאנו ממשיכים באותו פזמון לבקש 'תראם ניסיך עושה גדולות'.

לח. וכמו שכתב הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (בפרשת ד"ה באין) לבאר בלשון התפילה (בחזרת הש"ץ דמוסף ר"ה) 'באין מליץ יושר', וזל"ק, דעיקר הוא, דאדם אעפ"י שחטא רק כיון שיודע שחטא ומבקש מלפניו ית' שימחול לו ומכיר בשפלותו זה הוא גופא מליץ יושר לפניו, וזהו באין - במידה שאדם מחזיק עצמו לאין זה גופא מליץ יושר, עכ"ל. כיוצא בדבר ביאר הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל במה שאנו אומרים בפתח ה'סליחות', 'לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך כדלים ורשים דפקנו דלתיך', שלכאורה אם אכן לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך כיצד אנו דופקים על דלתיך... אלא, הא גופא שמכירים אנו שאין בידינו מעש ואנו דלים ורשים, היא המלצת הזכות הגדולה ביותר.

ויתבאר ביותר, כי הנה ממנהגו של עולם לבקש מהעני המתדפק על הפתח 'המלצה' - לראות כי אכן כנים דבריו ו'נצרך' גדול הוא. אמנם פעמים שהלה מהלך בבגדים קרועים, וכל מצבו ומעמדו זועק עד השמים על עניותו, ואז, עצם עמידתו היא היא ה'המלצה' הטובה ביותר - כי מצבו זועק מאליו עד לשמים, והכל יחושו לעזרתו, להצילו מדחקו לבל ימות ברעב, ועל דרך זה ממש, כשהוא ניגש מתוך הרגשה 'כדלים ורשים', וכל כולו 'בגדים קרועים' עד שאין בו מתום - אזי עצם מצבו מעורר רחמים לפני אדון כל.

לט. נפלאות אמרו בהאי עניינא, שהנה ידוע מה דאיתא בגמ' (ר"ה י:) 'בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים', והרי שחמש ישועות גדולות אירעו בר"ה. א. נפקדה שרה. ב. נפקדה רחל. ג. נפקדה חנה. ד. יצא יוסף. ה. בטלה עבודה במצרים. ועתה שימו לבכם מהו ה'צד השווה' בכל חמש ישועות אלו, כיצד היתה פעולת הישועה לטובה, ו'בזכות' מה נעשו ניסים אלו. א. בשרה אמנו מצינו (תנחומא ישן וירא אות לא) ששרה אמנו ע"ה אמרה, 'אלו אומרים אין שרה יולדת וכו', אף על פי כן בה' בוטחת, אמר לה הקב"ה, ועלי את נבטחת חייך שאני פוקד אותך, שנאמר וה' פקד את שרה', והרי שכאשר אמרה שרה שהיא בוטחת רק בהקב"ה - אז נשבע לה ש'אני פוקד אותך'.

באר הפרשה - פרשת נצבים - וילך - סליחות

ב. יתר על כן מצינו להדיא בעניין רחל אמנו ע"ה מה שכתב רבינו הרמב"ן (בראשית ל א) על מה שנאמר 'ותאמר אל יעקב הבה לי בנים, וז"ל, ועל דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה בנים, ובאמת דעתה לאמר שיתפלל עליה אבל שיתפלל עליה עד שיתן לה בנים וכו', והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להיסמך על תפילת יעקב, שבה להתפלל על עצמה, אל שומע צעקה, וזהו 'וישמע אליה אלוקים' (שם כב). ומבואר בדבריו שרחל הרגישה שיש מי שיתפלל בעדה, ובטחה ביעקב שיפעל לה את הישועה, אכן לאחר שאמר לה 'התחת אלוקים אנכי', הבינה שהיא מוכרחת לסמוך רק על הקב"ה, והתפללה מתוך ההכרה כי 'מבלעדי עוזך ועזרתך אין עזרה וישועה', ואכן שמע אליה אלוקים ונתן לה משאלת לבה.

ג. כיצא בדבר מצינו גם בחנה, כמבואר בקראי (שמואל א' א) לאלקנה היו שתי נשים חנה ופנינה, לפנינה היו ילדים ולחנה לא היו, והיה אלקנה עולה בכל שנה למשכן שילה וזובח זבחים, ובכל שנה ושנה היתה פנינה מצערת ומכעיסה את חנה, וכתוב 'וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית ה' כן תִּכְעֶסְנָה ותבכה ולא תאכל, ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי וְלֹמָה לא תאכלי וְלֹמָה ירע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים, ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שָׁתָה וכו', והיא מרת נפש ותתפלל על ה" וגו', ולכאורה תמוה מה ראתה חנה דווקא בשנה זו ללכת ולהתפלל יותר מכל שנה, והרי 'מחזה' זה היה מתחולל בכל שנה, שפנינה מצערת וחנה בוכה, מה אירע עכשיו שמחמתו הלכה למשכן ותתפלל.

ומבאר המלבי"ם בזה"ל, הנה עד עתה סמכה את עצמה על תפלת בעלה שהיה צדיק, ועתה שראתה שהוא מתייאש מן הרחמים התעוררה להתפלל בעצמה, עכ"ל. כלומר, שתמיד בטחה באלקנה שיתפלל בעבורה, ואף שבוודאי גם היא עצמה התפללה, אך לא הרגישה בעצמה שאין לה אדרעס (כתובת) אלא רק השי"ת בעצמו, ולאחר שאלקנה ניסה לנחם אותה 'הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים', והבינה בדבריו שהוא כבר התייאש מן הרחמים עליה, התעוררה להתפלל בעצמה מתוך הרגשה אחת - אין לי על מי להישען אלא על אבי שבשמים, ותפילה מתוך הרגשה כזו היא היא שפעלה את הישועה לפקוד אותה בבן, ולא בן גרידא אלא 'שמואל הנביא' השקול כמשה ואהרן וכו'.

ד. אצל יוסף הצדיק ידוע שנוספו לו ב' שנים בבית הסוהר כי שם מבטחו בשר המשקים ואמר לו כי אם זכרתני והזכרתני, אך תיכף שהתייאש משר המשקים ובטח רק בהקב"ה מיד באותו היום הוציאו אותו מבית האסורים [וכלשון הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה ס"פ וישב) וישכחהו יוסף לשר המשקים ונתייאש כלל מישועתו, ואז אחר היאוש והשכחה, אז 'מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם', כי שוא תשועת אדם ולה' לבד הישועה].

ה. בעניין גלות ושעבוד מצרים הנה כתיב (שמות ב כג-כד), 'ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה, וישמע אלוקים את נאקתם וגו', וכל המעין בפסוקי הפרשה יראה כי עד עתה לא נזכר שום רמז ל'תפילה', אלא נראה שקבלו את 'הדין' והסכימו להיות תחת סבלות מצרים, ואם כן צריך ביאור מה אירע עתה שנאנחו בני ישראל מן העבודה, ומה השייכות למיתת מלך מצרים. ופירשו רבותינו בעלי התוס' (דעת זקנים שם) 'כל זמן שאותו מלך קיים היו מצפין מתי ימות שמא תתבטל הגזרה, וכשמת לא נתבטלה אמרו מעתה ידענו שאין לדבר סוף, לכך ויאנחו, וכלומר, עד עתה סברו בני ישראל כי ה'מלך' הוא רשע מרושע, הוא הגוזר עליהם גזירות והוא מעבידם בעבודה קשה, וממילא אין להם אלא לייחל ולצפות למיתתו במהרה, או אז יקום מלך חדש ו'שלום על ישראל'... אמנם כאשר ראו שהנה המלך מת ויקם אחר תחתיו, ועדיין הגזירות עומדות בכל תוקפן, הבינו שאין ברירה אלא להתפלל, כי רק הקב"ה הוא שיכול להוציאם משעבוד לגאולה, לכך ויאנחו בני ישראל ומיד וישמע אלוקים את נאקתם, והחל 'להתגלגל' כל סדר הגאולה והיציאה.

נמצינו למדים, שהצד השווה בכל אותם הדברים, כי כל זמן שהיה נראה שאפשר 'להסתדר', על ידי תפילת אחרים וצדיקים, או שניתן לסמוך על בשר ודם שיושיע כגון שר המשקים, או שנדמה כי בדרך הטבע יהיה סוף וקץ לכל צרותנו, וכגון שימות מלך מצרים, אזי בכל אלו המקרים והאופנים לא הגיעה שום ישועה וקרן אורה, אף תיכף ששמו מבטחם רק בהקב"ה, והתפללו אליו מתוך מבטח זה - מיד החלה לזרוח להם השמש.

וזאת באו חז"ל ללמדנו במה שאמרו בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה, בר"ה יצא יוסף ובטלה עבודה במצרים, להורות לנו כיצד עלינו להתפלל בראש השנה, מתוך ההכרה ש'אין מליץ ישר' אלא אבינו מלכנו אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, ורק אתה יכול לחוס ולרחם עלינו, ועי"ז נפקד ונזכר לטובה ולישועה גדולה.

והן הן דברי הרמב"ם 'שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו', שמתוך ההכרה והאמונה הברורה שאין מי שיעמוד בעדנו, על כן אנו 'בורחים' אליו ומבקשים ומתחננים שהוא יושיענו ויגאלנו.

אבינו מלכנו ה'יושב על כסא רחמים', הנשמה לך לטובה ולברכה^{מא}, וכבר מעתה תכלה שנה וקללותיה והגוף פעלך חוסה על עמלך, תהי אחרית השנה תחל שנה וברכותיה.

מ. משל למה הדבר דומה, לבן מלך שסרר ונהג שלא כשורה עד שהוצרך המלך להרחיקו ולהגלותו 'משולחן אביו', והעביר את כל תפקידי הבן לאחד מהיועצים העומדים לפניו. ברבות הימים נכמרו רחמי האב ונמלך בדעתו להשיב את בנו אל הארמון, והתמלא אותו יועץ בחרדה שמא יטול המלך ממנו את ה'שררה' ויחזירנה לבנו לחדש ימיו מקדם, מה עשה, נטל כלי מלא בצבע שחור, וכאשר חזר בן המלך והכל נחפזו לקבל פניו נתן לו היועץ ידו לשלום, ובתוך כדי כך מילא אותו בצבע מבלי שישימו לב לדבר בכדי שיהיה שחור מכף רגל ועד ראש ולא יכירו המלך, ואכן נהפכו פניו כשולי קדירה. כשעמד הבן על יד אביו, אמר לו, אב הרחמן, אמת שאי אפשר להכיר אותי, אך הבט נא בתוך עיניי, בהם לא פגע המשחית, ותראה מיד כי אני הוא בנך. וזהו שאומרים בתפילה 'אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים – שכבר אי אפשר להכיר עלינו שאנו 'בנים' כי הושחרנו בעוונות, הרי עיננו לך תלויות, והבט נא בתוך העיניים, וממילא תחננו ותוציא לאור משפטנו. וכן אומרים עוד (היה עם פיפיות) 'עין נושאים לך לשמים', בתקווה שהקב"ה יראה את העיניים... ועומק הדברים הוא, שנשיאת עין למרומים מורה על ההישענות על חסדי המקום, מתוך הכרה שאין אנחנו יכולים 'להסתדר' מבלעדי עזרתך וישועתך, והא גופא מעורר רחמים במרומים.

מא. מעשה באחד שנכנס אל הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל זי"ע כשבועיים לפני ר"ה, ואמר, רבי, השי"ת יעזור שיהיה כבר תכלה שנה וקללותיה, השיב הרה"ק ואמר, השי"ת יעזור שכבר יהיה תכלה שנה בברכותיה, שהשנה גם תגמר בברכות (ילקוט מאורי אור). וכך היה מנהג הצדיקים לבית אמשינוב זי"ע לברך ברכת א גוטן אחרית שנה, שגם ה'אחרית שנה' תהיה בטוב...

ישקו העדרים

הרה"ק מסטרעליסק זי"ע היה אומר, הכתיבה וחתימה של ר"ה ויזה"ב מתחיל כבר מיום א' של סליחות (אמרי קדוש ימים נוראים).

פעם בא יהודי לפני הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע (בימים שהיה דר בעיר תל אביב) ואמר לו, אספר לרבי מעשה שאירע בין זקני לזקנך הקדוש, פעם הילך הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בחזרתו מרבו הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע, מלובלין אל עבר העיר לעלוב, מרוב עניו ודלותו לא היו בידו אפילו כמה פרוטות לשלם ל'בעל עגלה' על כן עשה את דרכו ברגל, על אם הדרך עמד לכבודו יהודי שנסע על גבי עגלה ושאלו לאן פניו מועדות, ענהו רבי דוד שפניו מועדות אל עבר העיר לעלוב, אמר לו האיש, יעלה נא מר על מרכבתי ונעשה את דרכינו בצוותא, כי דר אנכי בכפר הסמוך לעיר לעלוב, ובדרך נסיעתי אעבור שם, בהגיעם אל עבר העיר לעלוב עצר את העגלה כדי שהרה"ק ירד למחוז חפצו, הודה לו הרה"ק ונענה אליו, הנה יש לי בית מדרש כאן בעיר זה, ואבקשך שתבוא אלי ביום א' דסליחות. אותו יהודי חשב מיד לעצמו, אה, הנה רק עשיתי עמו חסד וכבר ברצונו לנצל אותי שאבוא להשלים לו מניין בבית מדרשו, והחליט על אתר שבהגיע היום לא ישים פניו אל עבר העיר לעלוב.

אתא ובא יום ראשון של סליחות, הרה"ק נכנס אל בית מדרשו כשהוא תר בראשו אנה ואנה, ומשלא מצא את מבוקשו חזר לחדרו, וכך היה כמה פעמים בזה אחר זה, הרה"ק יצא מחדרו וחיפש בין הקהל, ומכיוון שלא מצא חזר אל חדרו. אדהכי והכי נתעורר אותו יהודי וחשב לעצמו הן הרבי מלעלוב אדם קדוש הוא, ומה ביקש ממני, שאכנס אליו, וכי כה גדולה היא הטרחה, נו, מדוע לא אקיים בקשתו, ובתוך כך עלה על מרכבתו ונסע אל עבר העיר לעלוב הסמוכה ונכנס לביהמ"ד. משיצא עתה הרה"ק וראהו עומד שם ניגש מיד לאמירת סליחות, ולאחר מכן אמר לו הנה בשנה זו עשית עמדי טובה גדולה, וברצוני היה לברוך ולהשפיע עליך שפע רב וכל טוב, על כן קראתיך שתבוא אלי ביום א' דסליחות **כי עתה עת רצון גדול בשמים ממעל, וכעת אברכך** שתהיה לך ולזרעך אחריו עשירות מופלגת ואריכות ימים ושנים. ואמר היהודי, הרי אני נינו של אותו יהודי המתברך, ומעיד אני שהברכה התקיימה במלואה, באשר בכל הדורות מני אז גדלה עשירותינו וכולם האריכו ימים, ומזה נלמד מעלת האי יומא רבה.